

MATCE ZEMI

Janu Veselému

V své lůno přijmi nás, ó Matko země,
až shasne to, co v nás se zove žití,
jak suchý bereš list neb zvadlé kvítí.

Tys dala vše, a vše se k tobě vrací;
květ neptá se, zdaž znov se porozvíje,
a list na řadrech tvých pokojně hnije.

My nevíme, zda víc jsme, nebo méně,
však ty jak máš si vlídně vedeš s nimi
a měkce pokrýváš je sněhem zimy.

Z nich jarem necháš nové klíčit sémě –
Ó Matko! – jen jak je, v té žití práci
nech být nás, mřít, – nech čekat spokojeně.

SELSKÉ PÍSNĚ
A ČESKÉ ZNĚLKY

1889

Panu
ALOISU NEDVÍDKOVI,
Dlouholetému starostovi okresu Počáteckého

SELSKÉ PÍSNĚ

MÉ ORNÉ PŮDY KAŽDÝ HON

Mé orné půdy každý hon
mi patří zem jak dubu,
a držím se jí jako on
vzdor psotám, časů zubu.

Věkovitými kořeny
a pevně každým svazem,
a mé jsou i ty kameny,
pro něž se shýbám na zem.

Ji nevezme, dokud jsem živ,
mi nikdo z tvrdých dlaní;
mne topor musí sklátit dřív –
a ještě padnu na ni!

SE SKŘIVÁNKEM VSTÁVÁM

Se skřivánkem vstávám,
s ním též chodím spat,
v poli naslouchávám
při pluhu mu rád.

Naslouchám, jak zpívá,
když si stírám pot,
mně tak volno bývá
všechných od klopot.

Zadívám se chvíli
v modrou oblohu –
jak mne ten zpěv sílí,
řící nemohu!

Zamyslím se, maní
je mi k úsměvu,
a sám při orání
dám se do zpěvu. –

RODNÉ BRÁZDY V ŠÍŘ I V DÁL

Rodné brázdy v šíř i v dál,
co mi vás jen Pánbůh přál,
co se já vás naoséval,
naoral!

Až té trávy nesetě
na mém hrobě rozkvetě,
čí pak vy, mé rodné brázdy,
budete?

Kdo tu bude u vás stát,
kdo vás bude míti rád,
kdo k vám přijde, rodné brázdy,
zaorat?

Rodné brázdy v šíř i v dál,
rád bych potom z hrobu vstal
říct mu, aby jako já vás
miloval!

JÁ A MOJE ORNÁ PŮDA

Já a moje orná půda,
my jsme jedna hlína,
bohatá anebo chudá,
nemůže být jiná!

Já a moje orná pole
– chraň nás dobré nebe! –
za přítele máme dole
na zemi jen sebe.

Já a moje orné lány
svazek máme tuhý,
když z nás jeden udupaný,
pomůže mu druhý.

Já a moje orná země
jsme jako dlaň k dlani,
dokud ona vlídna ke mně
a já dobrý na ni.

JAK ŠTĚP U CESTY POLEM

Jak štěp u cesty polem
je ruka sedlákova;
tam trhá, kdo jde kolem,
a štěp zas rodí znova.

A naše tuhé šije
jsou jako kleče pluhu;
čím hloub v zem přitlačí je,
tím víc to setbě k duhu.

A srdce plná síly
jak hluboká jsou studna;
krev od věků z ní pili
a podnes nejsou u dna!

DRSNY JSOU MÉ MRAVY

Drsny jsou mé mravy,
drsná je má dlaň,
drsný vlas mi z hlavy
v drsnou padá skrář.

Drsny chléb i šaty,
drsný je můj pot,
drsné došky chaty
drsný chrání rod.

Drsná na vše strany
řeč má je i smích,
a na drsné rány
pláč můj drsně tich.

CHLÉB SVŮJ TUZE DOBÝVÁM

Chléb svůj tuze dobývám,
na jiné se nedívám,
kde můj děd a otec bydlel,
přebývám.

Ať je mračno, nebo čas,
nějak bylo, bude zas;
orám, seju – někde přece
vzejde klas.

Nežaluju osudu,
spoléhám svou na hrudu;
tvrda je – a já s ní také
přebudu.

HŘEJ, ZLATÉ SLUNEČKO

Hřej, zlaté slunečko,
v hory, doly,
ať se potí sedlák
i ti voli!

Hřej, zlaté slunečko,
plno záře,
ať je pánům volno
na kočáře.

Hřej, zlaté slunečko,
na obilí,
aby rostlo pánům
na chléb bílý.

Chceš-li, zasviť také
na zemáky,
ať jsou hodně velké
pro sedláky.

NA TRÁVNÍKU

Na trávníku v neděli
– je to okřání! –
slípky se tam popelí,
psi se prohání.

Na trávníku přemilo
je to v neděli,
jen kdyby tak nebylo
zejtra pondělí.

Na trávníku sedlák má
tak své myšlenky,
kdyby mu jen nepadaly
na tvář housenky.

Na trávníku okřeje
sedlák ubohý,
kdyby ho jen netahaly
děti za nohy.

Na trávníku okřeje,
když se vyčásí, –
kdyby ho jen netahali
páni za vlasy!

ZE SELSKÝCH BOUŘÍ

Hořel ve vsi statek,
už hořela ves, –
kdyby kdos byl v zmatek
nenamát se kdes.

Střechu srazil hákem,
děti vynes sám,
div před naším zrakem
nezabil ho trám.

Když byl konec všemu,
nechtěl dát se znát –
modlíme se k němu:
byl to anděl snad!

Až jsme ho chtíc nechtíc
k řeči ponoukli:
Byl to jakýs šlechtic. –
Mý ho utloukli.

JSOU TY NAŠE KRAJE

Jsou ty naše kraje
jiné dnes, než byly;
nežli ze knih zná je
měšťák bohumilý.

Vymizely dudy,
vymizely táčky,
vymizely bludy,
dávné povídačky.

Vymizely zpěvy,
krby loučí zlady,
vymizely děvy
u nich s kolovraty.

Mědlice a stoupy,
babky, poctivice,
chytrák „Honza hloupý“ –
dnes jich není více!

Fěrtoch, dlouhé šosy,
šněrovačky s květy,
šátky na pokosy,
kožich dlouholetý.

Pentle vyšívané,
holoubky, čes vlasu,
truhly malované,
všechno to šlo k đasu.

V našem kraji blahém
jsou dnes časy jiny,
všechno se to šmahem
dalo na mašiny.

Setí, žetí, mletí,
šátky, látky, příze,
všechno to jen letí
kams do cizí sklíze!

Tak to všechno mizí
jídlem, bydleem, krojem,
i ten sedlák v cizí
ruce už je strojem!

Jen tak někde váznou
starých časů stopy:
kapsu stále prázdnou,
dětí celé kopy.

Jen tu starou bídu
máme beze škody,
selka jde s ní k židu,
sedlák do hospody.

Tam invalid chudý
udělá mu svátek –
čert mu rozbil dudy,
hrá na kolovrátek.

STAV SI, STAV SI, VLAŠTOVIČKO

Stav si, stav si, vlaštovičko,
hnízdo pod mým krovem,
stavívalas pod doškami,
stav na domku novém.

Cos ty tady nelítala,
máme u nás změnu;
otec dal mi chatku novou
a s ní mladou ženu.

Stav si hnízdo, vlaštovičko,
u našeho zdiva –
moje mladá, hezká žínka
na tebe se dívá.

JARNÍ SLUNKO ZASVÍTILO

Jarní slunko zasvítilo,
mile hřeje vzduch,
na dvoře si na sluníčku
spravuju svůj pluh.

V lípě zpívá sedmihlásek,
mlkne, slouchá zas:
z chaloupky mu odpovídá
milozvučný hlas.

Veselo si zpíváš, ptáčku,
dnes však noty dbej, –
moje mladá žínka zpívá
ještě veselej!

CHUDÝ BYL MŮJ STATEK

Chudý byl můj statek v stráni,
chudé bylo tvoje věno,
přineslas k nám požehnání,
moje ženo!

Sotva ráno slunce svítne,
sotva ptáče probuzeno,
vstaneš, jako ptáček vzlítne,
moje ženo!

Jen se na mne pousmíváš,
a když k pluhu zapřaženo,
od prahu se ještě díváš,
moje ženo!

Když je ruka prací zhnětlá,
čelo chmurou zataženo,
ty jsi jako paprsk světla,
moje ženo!

A když světa rámě tvrdé
proti nám je namířeno,
čelo tvé jak mé jest hrdé,
moje ženo!

Ve světě co chce ať značí
bohatství a sláva, jméno,
my jsme šťastni, to nám stačí,
ty má ženo!

UKOLÉBAVKA

Spi, synáčku, spi,
zavři očka svy,
já tě budu kolébati,
košilku ti spravovati,
spi, synáčku, spi!

Spi, synáčku, spi,
hezky se ti sni –
já se budu na tě dívat,
ptáčkové ti budou zpívat
v naší jabloni.

Až ty budeš spát,
půjdu oběd hrát,
tatínek se vrátí z pole,
pochová tě, mé pachole,
a ty budeš rád.

Spi, synáčku, spi,
zavři očka svy; –
abys mohl měkce spáti,
matka musí práce dbáti –
spi, synáčku, spi!

DVA DĚTSKÉ POPĚVKY

I
V červánkách už den se tratí,
půjdem spáti, půjdem spáti,
hle, už hvězdy nebe zlatí.

Nebudeme spáti sami,
andílkové budou s námi,
každý s pěti hvězdičkami.

U postýlky budou státi,
v snech si budou s námi hráti,
o ráji nám povídáti.

II
Zasvíť nám, slunečko zlaté,
zasvíť nám a hřej,
už tě zimě morovaté
konec udělej!

Byla dlouhá, vzdorovitá,
nechce se jí pryč,
za nůsek a šůsek chytá
první petrklíč.

Svíť, slunečko, v širém kraji
petrklíčům všem,
ať jí dvéře otvírají
až v tureckou zem!

TŘI RODY U NÁS PLATÍ JEN

Tři rody u nás platí jen,
to otec, syn a děd;
to náš je celý rodokmen:
kořen a strom a květ.

A naše paměť nejde dál,
ni naděj v příští čas,
než aby, děd co zachoval,
syn synovi dal zas.

Co bylo, může říci nám
jen u hřbitova věž;
děd zapomenut leží tam,
nás zapomenou též.

Jen někde mhavé zvěsti hles
nám slovo řekne víc:
jak prapraděd náš trpěl kdes,
jak šťasten byl, to nic.

Tak ořem, sejem, hyneme,
však pýchy dalecí,
přec starší jsme a budeme
než rody knížecí!

PIŠTE SI, JAK CHCETE

Pište si, jak chcete,
ty své noviny:
sedlák je své půdy
přítel jediný.

Kažte si, co chcete,
všechno je to lež;
každý od sedláka
něco chce – vy též!

Vy jste cizí jemu,
on je cizí vám,
všecko, co dnes jeho,
on si dobyl sám!

Sedlák vaši volnost
chápat neumí,
on si se svou hrudou
nejlíp rozumí.

Jeho volnost práce,
zdraví je a klid,
nechce nic než z vlastní
půdy volně žít.

Byli spolu věky
věrný druhu druh,
a nepřál jim nikdy
nikdo nežli Bůh!

A přestáli spolu
každou pohromu –
věří sobě, Bohu,
a víc nikomu!

UŽ TO ŽITO NA SOUVRATI

Už to žito na souvrati
vlní se a v slunci zlatí:
vln se, vln se, žítko, zlatě,
čekali jsme dlouho na tě.

V podzim bylo hodně setí,
v zimě zbylo málo k mletí,
děti valem dorůstají,
páni také nečekají.

Už se žito k zemi kloní,
na mých lukách seno voní;
ticho, ticho, moje koně,
pojedu si brzo pro ně.

V KOLIK HODIN NA LUKA

V kolik hodin na luka?
Až skřivánek vzlítne.
V kolik hodin k večeri?
Až hvězdička svitne.

Než vyletěl skřivánek,
slyšel už mou kosu;
hvězd již bylo na tisíc,
my stírali rosu.

Rosu, rosu na trávě,
rosu na svém čele –
pospi sobě, skřivánku,
zejtra o mžik déle!

SKŘIVÁNKOVI

Malý, hezký tvore, –
jak tě zvátí mám,
z osení jak letíš
k nebes výšinám?

Užaslé tě stihá
ucho mé i zrak,
jsi-li živá píseň,
nebo jsi-li pták.

Své jak dolů deštíš
zpěvu perličky –
ba že máš též duši,
ptáčku maličký!

Jakž by jinak mohlo
být to v nitru tvém!
tolik toho zpěvu,
tolik plesu v něm.

Dívám se a slouchám,
jinak nemůž být:
ty těch našich polí
duše jsi a cit.

Hnědý jako ony,
síly jejich část,
vzhůru, vzhůru, vzhůru
letíš z těžkých brázd.

Co v nich kvete, plesá,
ty to v hrdle máš,
a vše, co je tíží,
ty to vyzpíváš.

Za tebou se dívá
oráč ve tvou výš, –
tobě nezávidí
zrnko, jež mu sníš!

Ó, jen zpívej, zpívej
z jitra k červánku,
ptáku našich polí,
ty náš skrívánku!

VELKÉ, ŠIRÉ, RODNÉ LÁNY

Velké, širé, rodné lány,
jak jste krásny na vše strany,
od souvratě ku souvratí
jak vás dnes to slunko zlatí!

Vlavé žito jako břehy,
květná luka plná něhy,
na úhoru v žírné kráse
pokojně se stádo pase.

Nad vámi se nebe klene
jako v květu pole lněné,
nad lesy jen z modrošira
pára v tichý déšť se sbírá.

A jak slunce vás tak zhřívá
a jak cvrček v klasech zpívá,
v šír i v dál, vy rodné lány,
buďte vy nám požehnány!

JE TICHÁ NOC

Je tichá noc a ještě ven
si vyjdu na zápraží;
ať sebevíc jsem unaven,
to ticho mne tak blaží!

Nad polousvětlým dvorem mým
je obloha tak hvězdná,
tak hluboká! – já zahledím
se do jejího bezdna.

Z mé jizby na dvůr padá zář
jak pruha pozlacená;
hle, opřena tam o polštář
spí s děckem moje žena.

Vše mlčí; v sadu šeptají
jen listy hrušně zticha,
a dobytek můj ve stáji
tak spokojeně dýchá.

MŮJ SYNKU

Můj synku, drahý, milený,
s tím vlasem nad len plavým,
tvářičky máš tak ruměny,
tvé tilko kypí zdravím.

Jak rád tě chovám na klíně
a hledím do tvých očí,
kde blýská to, jak v hlubině
když rybka povyskočí.

Já celý den si na poli,
mé dítě, myslím na ně;
jak tvé se nožky batolí
mi vstríc na drsné dlaně.

Já namyslím se celý den,
jak tobě zas to bude,
až budeš orat unaven
na naší roli chudé.

Leč – co se o to starám již,
ty synáčku můj malý;
ty svému otci nepatříš,
ty napřed patříš králi.

Však od něho-li přijdeš zdrav,
jdi v svého otce dráze,
buď klíden, Bohu, lidem práv,
a orej hloub – a snáze!

POLNÍ CESTOU

Polní cestou, bez příkrovu
nesli jsme ji ke hřbitovu;
vůkol mladé žito vlálo,
skřivan zpíval, slunce plálo
na ty role otevřené,
na ty oči uzamčené.

Z štěpů, jež kol cesty stály,
květy v tvář jí napadaly;
na barvínku kolem čela
zabzučela bludná včela;
my ji nesli, druzí pěli,
od hřbitova zvony zněly.

NE, TA MOJE POLE

Ne, ta moje pole
nejsou má – jsou cizí,
já je orám, vláčím,
někdo mi je sklízí.

Něčí jsou mí voli,
něčí je mé setí,
něčí je má chata,
něčí jsou mé děti.

Něčí jsou mé ruce,
každá žíla v těle,
jen má strast a síla,
ty jsou moje celé!

HNĚDÁ BRÁZDA

Je velká, pevná, stálá
 mé hnědé brázdy tíha;
však byť byla jak skála,
 má tvrdá plec ji zdvihá.

To mlčky, před vším světem,
 i k smrti když je třeba:
tak sobě i svým dětem
 z té hroudy hnětu chleba.

Jen Bůh můj na mne shlíží;
 já vím, že být to musí:
On sejme kdys mou tíži
 a potom oddechnu si.

ZA KRÁLE A VLAST

Za krále a vlast
zabili tě kdes –
nevrátíš se již,
synku, v rodnou ves.

Za pravdu, či klam,
cožpak já to znám –
bitvu vyhráli,
zabili tě tam.

Novou mají zem,
nový slavný čin,
a tak v hrobě spí
zabitý můj syn.

Zdali vzpomenuls
na nás, než jsi pad?
Teď teprv bych řek,
jak jsem tě měl rád.

Kněz náš Te deum
zpíval v onen den
a já zpíval též,
na tě myslil jen.

A v tom, Bůh to ví,
zjev ten nemoh lhát,
spatřil jsem tě tam
u oltáře stát.

Jak jste stávali,
chlupci, k páru pár,
a já těšil se,
až kdys budu stár.

A jak zněl ten zpěv,
v tlupě dětských hlav
viděl jsem, jak stáls
jarý, silný, zdráv!

A mně zjevil se
– Bůh nám krále chraň! –
krvavý ten hrob,
kde jsi padl zaň.

R Á J

Nás anděl nemoh z ráje hnát,
když hrozný stál u jeho vrat, –
my neznali té záře.
Náš teprv potom povstal rod,
když člověk začal země plod
dobývat v potu tváře.

Ať jiný naň si vzpomíná,
ať pravda to neb vidina,
nám kraj to málo známý;
nám naše země dostačí
a ráj bychom si nejradši
z ní udělali sami.

Až do ráje se půjde zpět,
toho as anděl vpustí hned,
kdo kdys tam býval pánem;
my, z nichž mu nikdo není znám,
i po smrti se věru tam
snad ani nedostanem.

AŤ VELCÍ TOHO SVĚTA

Ať velcí toho světa
přes naše šlapou hlavy –
jsou sečtěna jich léta
jak dnové polní trávy.

A přijde kosa sečná
na trávu, na člověka,
však naše zem je věčná
a naše hrouda čeká.

A dočkala se všeho,
co šlapalo ji kdysi,
a s prachem klína svého
prach násilníků smísí.

A za rody rod mizí
a nové přejdou s časy,
a naše ruka sklízí
z jich prachu těžké klasy.

PÍSEŇ VYSTĚHOVALCŮ

Nevolí, bídou hnán
opouštím rodný lán –
ó buďte vlídni ke mně!
a neviňte mne z nevděku,
já snes, co možno člověku, –
ó sbohem buď, má země!

Snad můj jen byl to blud,
tažného ptáka pud
snad jen se ozval ve mně –
ať tak neb tak, již táhnu v dál,
má touha větší než můj žal,
ó odpusť mi, má země!

Již opouštím svůj práh
a tisknu ve slzách
vám, druži, ruku němě;
teď z dálky bílá vízka v let
za vlakem kyne naposled,
ó sbohem buď, má země!

Jest volný volných ráj
prý tamten cizí kraj,
kde moře duní temně –
až budu tam, ó snad bych rád
se přišel k tobě vyplakat,
ó moje rodná země!

Leč tam za vlnami
Bůh též je nad námi,
 nás řídě přetajemně:
ať k volnosti, ať v porobu,
nezapomním tě do hrobu,
 ty moje rodná země!

DOST PRÁCE JIŽ

Dost práce již, já chci mít klid
 a složit svoje břímě,
zem sklizena, chci připravit
 se jako ona k zimě.

V mém sadu listí uvadlo,
 štěp smuten v zem se chýlí,
mně na skrání sněhu napadlo,
 chci oddechnout si chvíli,

než na věky odejdu spat
 tam ke kostelní věži,
kde otec, děd, mých dětí řad
 a moje žena leží.

Pojď, synu můj, tvůj statek jest,
 já dávám ti ho celý –
to byla vždycky naše čest,
 co v rodu jsme ho měli.

Bůh ostřez v každé hodině
 tvé stáje, pole, luka,
ať spokojeně na klíně
 si mohu chovat vnuka.

Ať na dvoře tam z chalupy
 se mohu dívat klidný
na stohy tvé a na kupy
 – a ty buď na mne vlídný!

JE SEČTEN DNŮ MÝCH ŘAD

Je sečten dnů mých řad
a čas je odsud jít;
v mé chalupi je chlad,
v mých polích cizí lid.

Již chodím jako v snách,
já neznám už svou zem;
z mé ženy už je prach,
a já tu ještě jsem.

Můj syn šel za ní tam,
vše prázdno v domě tom,
já zůstal v světě sám
jak opuštěný strom.

A tam, kde ona spí,
mi vykopejte hrob,
však hloub než někdy jí,
hloub o několik stop.

Ať po letech spím tich,
když hrobník přijde naň,
ať nikdy kostí mých
se netkne cizí dlaň.

Ten, v statku kdos je dál,
už nebude chtít znát,
a nikdo nesvázal
by pak je v bílý šat.

JÁ NEMAZLÍM SE S PŘÍRODOU

Já nemazlím se s přírodou,
spíš někdy se svým skotem –
co dala mi, vše vyrval jsem
jí pracným, těžkým potem.

Mně není matkou příznivou,
ni kráskou velkolepou;
mně zjara voní od mrvy
a v podzim voní řepou.

Leč rád si někdy utrhnu
též květ – tak nejspíš v máji,
když moje luka žluťákem
tak zlatě prokvétají.

Neb ze stébel, jda po mezi,
utrhnu svlačec, lechu,
a zadívám se, zamyslím
– jak jsme tak rovni dechu.

Z OSUDU RUKOU

Z osudu rukou vzal jsem svůj los,
jak zrno, jež hodil na brázdou kdos.

Jak obilné stéblo, jež vyroste v klas
a k zemi se chýlí, když dospěl mu čas.

Vzklíčí a roste, dá zrno a dost;
jak ono na zemi jsem jenom host.

Tak všichni jsme z lidí, vládce i rob;
a mne život těší a neděsí hrob.

V zem, jež ho vydala, schýlí se klas;
– kdes v boží zahradě vyrostu zas.

VĚKY JDOU A MIZÍ

Věky jdou a mizí,
nepřehledný tém, –
mrav a řády cizí
proměňují zem.

Věky jdou, vše mjí,
změnily i nás,
ale našich šíjí
nedotknul se čas.

Tvrdy jsou a vzdorny;
spíš ve skále hloh
povrch země korný
povolit by moh.

Tak stojíme tiše,
svoji – každý kloub,
šíjí stále výše
a kořeny hloub.

BA NEJSEM PÁN

Ba nejsem pán, a vím to též,
jsem z ruky živ a ztuha,
však Bůh to ví – ten mluví lež,
kdo řekne, že jsem sluha!

Já za jiné se trmácím,
že musím, – zmírám za ně,
leč mzdu svou sám si vyplácím,
též jiným svrchovaně!

Jim za krev, práci ničeho
jsem nevzal v světě celém;
jsem sluha svůj, víc žádného –
a všech jsem živitelem.

CO TĚLEM, DUŠÍ

Co tělem, duší, statky dal mi Bůh:
On souditi mne bude spravedlivě,
až v Jeho ruce složím žití dluh.

Co z mého těla, statku kdos mi vzal,
ať soused zlý, ať král té země, chtivě:
v Den soudný vezmu od něho, co bral.

A dost mi zbylo, abych živ byl rád
s poctivou duší o své vlastní skývě;
a žebrák nejde prázden od mých vrat.

V LŮNO TVOJE, SYRÁ ZEMĚ

V lůno tvoje, syrá země,
uložil jsem živné símě,
budiž, matko, vlídná ke mně,
ulehči mi žití břímě.

Pot mi vlhčil horké čelo,
dlaň má byla zkrvavena,
v mysli mé však děcko dlelo,
za ním stála moje žena.

Ve mne byla naděj obou,
já měl v tebe, matko, víru,
nohy mé se chvěly mdlobou,
duše byla plna míru.

AŤ NEBE UŽ SE KALÍ

Ať nebe už se kalí
a od hor vanou chlady,
ať z luk se mlhy valí
a vrány táhnou lady,

ať holy v sadu štěpy,
ať žlutý list se honí,
v mé stodole zní cepy,
mně nový chleba voní.

Ať odletěli ptáci
a sněhy větrem fičí,
jsem brzo hotov s prací,
a moje ozim klíčí.

COS TÁHLE ŠUMÍ

Cos táhle šumí z chvůjí,
cos temně zpod hor zvučí:
to jarní větry dují,
to jarní vody hučí.

Cos v povětrí se směje,
cos v důl jak zvonky splývá:
to jarní slunko hřeje,
to skřivánek tam zpívá.

Cos polétá a šuká,
jak vzduch je zlatem skvělý:
to ponejprv dnes v luka
si vylétají včely.

Cos bílo v třešni naší,
cos pod krovem je v práci:
to první květy raší,
to vlaštovka se vrací.

A dřív než větry duly,
než v horách tály sněhy,
dřív než oživly úly,
a vzduch byl plný něhy,

než květ zavoněl luhem,
než pod krov kdo se díval:
já na poli byl s pluhem –
jen skřivánek mi zpíval.

MEZI SVÝMI

Mezi svými! – kdekdo přijde,
starý, mladý, velký, malý:
toť by nás ti cizí lidé
z města ani nepoznali!

Ve světnici, v dýmek čoudu,
sedí se to jako v ráji,
hlučný hovor v jednom proudu,
všichni jenom povídají!

Muži zhnědlých, vážných tváří,
hezké ženy u ohniště,
dívkám oči jenom září,
a kol dětí tratoliště.

Žena s ženou, kmotra s kmochem
nevědí, co dělat smíchem,
za kamny jen děvče s hochem
nějak zmlkli v koutku tichém.

Starý děd si nacpal znova
s úsměvem už dýmku třetí,
upřímná a věrná slova
všem od srdce k srdci letí.

A ty děti každou chvíli
přitulí se k naší selce,
a když dá jim krajíc bílý,
dál šeptají o Popelce.

Tak to u nás na vesnici,
sníh když zavál vprostřed zimy
od města tu železnici,
a jsme doma – mezi svými!

ČESKÉ ZNĚLKY

AUTORU PSOHLAVCŮ

1890

I

Cos u nás straší; – říct to nelze slovy,
vzduch toho plný, ve vodě to pluje,
s chlebem to jíme, krev to omamuje,
tak sladkotupě, dým jak opiový.

Na ruce věší se to dělníkovy,
do myslitele hlavy se to snuje
a každou chvilku míru otravuje
i tam, kde zavítá pod naše krovy.

Chcem žít, a živi v hrob se ukládáme,
chcem pracovat, stavíme z písku v řece,
chcem kupředu, a zpátky vrávoráme;
co jinde pravda, lež je v zemi této!
tu můru, mdlobu – kdo můž říct, co je to –,
tu naši kletbu, setřeste ji přece!

II

Vše rozmetáno v prach a rozvaliny,
co draho bylo této země synu,
zlomili nás, jak vichr lomí třtinu,
a klínem rozrážejí na štěpiny.

O jejich srdce stesk náš, touhy, činy
se rozbíjejí pěst jak o skalinu,
jak z železa, jež dáno v kovadlinu,
z nás kují zbroj v hruď vlastní domoviny.

Kde naše spása, štít a vykoupení? –
v zapadlém otců hledáme ji hrobě;
v těch kobách zhas, tam není, není, není! –
zas k rodným bratřím žalný zrak náš hledí;
jen lhostejnost neb smích nám odpovědí.
Ó hledejte ji v sobě, v sobě, v sobě!

III

Ó země! – někdy matko mučedníků,
jichž krví páchne dosud každá hruda,
ó jak jsi klesla ponížená, chudá
dnes v rukách svaté víry odpadlíků!

Prý „v podnož cizinců a násilníků“
si zalháváme, jak to slina udá:
že vlastním rodem znectěna tvá půda,
jen bláznů napadá tak někdy v mžiku.

Ó země, prodávaná plevou lidu
za peníz, úsměv, pozlátkové cáry,
jak velebna jsi v lidu svého klidu! –
jenž čeká tu jak bouře na dně moře,
i až se zvedne, chytí ve vln spáry
a odhodí jak vrak své všecko hoře!

Co vzal nám kdo, co zašlapal nám v bláto,
 co jedny lkáním, druhé plní studem,
 to žalozpěvy už si nevyhudem:
 kdo muž, si vezme zas, co bylo vzato!

V nás jako v jiných žití vrchovato,
 nač zbaběle lkát stále nad osudem –
 ten dává všem, jen co si vydobudem:
 žebráku hůl a kovkopovi zlato.

Což nemáme svých polí rodnou půdu,
 nemáme ruce, mozky jako jiní,
 železo na pluhy i na oruží? –
 A stále vrávoráme jako v bludu,
 pěst líbajíce, která křivdu činí –
 „Jsme otroci,“ se křičí. – Kde jsou muži?

Zem patří živým! Tomu jen, kdo oře,
 ať kdokoliv, své živné plody dává;
 co mrtvo, mrtvo! – v prsť to pochovává
 zas pro toho, kdo živ na její koře.

Jí ničím není vyděděnců hoře,
 jí ničím není jejich zašlá sláva,
 jí jedno, koho den dnes dokonává
 a komu zejtra svitne ranní zoře.

Vlast není v hroudě, v hvozďě dávnoletém,
 kde zpěv zněl věštců posvátnými drvy;
 vlast otců našich v potomků je krvi
 a dědů prach a sláva v ní jsou živý:
 krev ctěte v sobě, vlévejte svým dětem,
 a naše budou navždy české nivy!

My hlásíme se k žití právem žití,
jež od pravěků nepozbylo ceny
a právem svatým jest a bez proměny
při všem, nač velké, boží slunce svítí.

Prohrané bitvy a křivd krupobití
a výsad roztrhané pergameny
jsou cetkou těm, jichž vůle vyzbrojeny
života silou, jejíž klokot cítí.

Chcem světlo, vzduch a volný vzrůst a vláhu,
jak má je strom, byť stál i na úskalí,
chcem šťastni býti u vlastního prahu;
a dokud slunce z nebe neservali,
my na bojišti prvním jara vanem
jak podupaná tráva znovu vstanem.

My chceme žít, jak zjara bují mlází,
jak voda v pláň se řine z hory skalné,
jak mraky plují po obloze dálné,
jak vlny mořské bijou beze hrází.

My chceme žít jak zrno, které vzhází,
jak jiskra blesku v mraků směsi valné,
jak naděje, když oko slzou kalné,
my chceme žít, – a všechno je to frází!,

dokud se k žití nevzchopíme prací,
dokud nám prsa láskou nezaplanou
a čela hrdostí, jak mužům sluší, –
dokud nám víra v bytí není duší
a nebudeme splácet, muž jak splácí:
přátelství přátelstvím a ránu ranou!

Chcem chléb svůj jísti v míru, bez zármutku,
ne slzou slaný, jak ho žebrák jídá,
chcem, aby náš byl celý, kůrka, střída,
jak vyrost na lánu i v chudých plůtku.

Chcem vstávat, lehat v radosti i smutku,
hlídání Bohem jen, jenž všecko hlídá,
a odpovídat, muž jak odpovídá
jen svému svědomí ze všech svých skutků.

Chcem myslit vlastní hlavou volně, směle,
jak vlastní rukou pracujeme denně,
a vlastním srdcem cítit nezkroceně. –
Chcem rovni rovným mluvit s celým světem,
práv cizích nebrat, ale svá mít cele!
a v dobru, zlu je zachovat svým dětem.

Ne, konec není! byť to stokrát znělo
z úst vítězových, konec ještě není –
porážkou skončil jeden zápas denní,
leč na věky se slunce nezatmělo.

I vyjde zas a v prach sražené čelo
ten setře prach, a krví potřísnění
se muži zvednou v nové zápolení,
neb duši nezabil, kdo zabil tělo.

A byť i šiky unavené v boji
tu ležely jak trupy v omráčení,
stráž osamělá tady ještě stojí;
slyš teď, jak volá z plné, volné hrudi:
„Když jeden věří, ještě konec není!“
a viz, jak šeré zástupy se budí – – –

Je lež, že ten se zrodil pán, ten sluha,
je lež, že slunce svítí jen tak komu,
kdo velí dělům, že je vládcem hromu,
a v odvěť ráně není rána druhá!

Že nikdy neprask luk, když napjat ztuha,
že nikoho nepohřbil balvan v lomu,
že svatokrádce pán je v svatém domu,
že křivda vítězství má za soudruha.

A v hrdlo lež – že lží je právo v poutech,
že hlavy zašlapal, kdo šlape hroudu,
že „Na kolena!“ poslední je slovo,
že nevztyčí se čelo otrokovo
a z kostí rozmetaných v světa koutech
kdys nepovstane mstitel ke dni soudu.

Ó vzchopte se! – a nebuďte tak němí
jak hrob, kde marně pěst krvácí v zdivu,
volajíc život! – Na živu být, živu,
za život stojí! – Milujte tu zemi!

Jeť láska vše, vítězí nade všemi,
vše unáší jak moře za přílivu,
nad mdloby, zoufání, svůj klid i skývu,
nad lásku k všemu – milujte tu zemi!

Je láska život, každé kletby lékem,
na trůny vznáší poražené zmarem,
nadějí starce, muže sílí v činy
a mládež činí velkou svatým žárem –
Vám z prsů, matky, dítko beř ji s mlékem,
a budou tvrz i naše rozvaliny!

To bylo v horách. Příval strhal pole.
 U jednoho, kde zbyla holá skála,
 stál starý sedlák, tvář se kámen zdála,
 jak zkoušel půdu bodcem svojí hole.

Rozhléd se nahoru a po údole:
 ani ten mezník voda nenechala!
 a mlčel; – šedá hlava zakývala,
 a pevně kráčel domů po výmole.

Co dělat? – Chalupa je na spadnutí
 a prodlužena, věřitelé krutí,
 děti jsou malé, „nevěsta“ nic nedbá,
 syn rozmařilec, na všem jako kletba. – –
 „Co vnuk můž za to?“ – Setřel z čela chmůru,
 a ještě večer vez tam země fůru.

Však nevládnou jen bozi hromu klínem –
 jak v kabátě tu stojí nuzně tkaném
 muž prostý, drsný, též je hromu pánem,
 jenž od země můž válčit s nebes týnem.

Vždy sluha králů, velkých jsa jen stínem,
 znak slávy měl na čele rozoraném,
 jenž nestřen Caesarem ni Tamerlánem
 a „In hoc signo!“ věřil s Konstantýnem.

On nevíteží mlatem revoluce,
 jež modly staví, kde se model sprostí –
 ten země titán uvolní si ruce
 svým tuřím čelem božským poctivostí!
 Ať bozi nevěří, víť Atlas přeci,
 že nebe chví se mu na drsné plec!

XIV

Ó přijde jaro zas na české luhy
s úsměvem, jasem, plno rodné síly,
a zelení a květem nad mohyly
vyklíčí vše, co dnes tam spí sen tuhý.

V prsí volnou zaořou zas české pluhy
a z hnědých rolí, které pot náš pily,
my sami budem sklízet, co jsme sili,
a volni volných budeme zas druhy.

Zas přijde jaro a pod krovy letem
k nám navrátí se míru vlaštovice
a večer děd vyprávět bude dětem,
jak hrát si budou v jeho šedých vlasech,
o země české dávných, smutných časech,
jak byly kdys – a nevrátí se více.

JINÉ PÍSNĚ